

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2025-91-3>
УДК 338.28:334.021

Горященко Ю.Г.

доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів

Гармаш О.В.

аспірант,
Університет митної справи та фінансів

Horiashchenko Yuliia, Harmash Oleksandr

University of Customs and Finance

ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ФРОНТ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НАПРЯМИ ПОСИЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

ENTREPRENEURIAL FRONT DURING WAR: DIRECTIONS FOR STRENGTHENING AND SOCIAL PERFORMANCE

У статті викладено результати аналізу теоретичних та організаційних засад оцінювання перспективних можливостей та безпрецедентних загроз підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного стану, а також напрямів посилення підприємницького фронту і соціального підприємництва. Констатовано зниження підприємницької активності в усіх галузях економіки, значне розбалансування та, водночас, посилення соціального інтвенціонізму. Проаналізовано місце України у світі за основними соціально-економічними та політико-правовими показниками, які дають маловтішені прогнози для розвитку підприємницької екосистеми на найближче неозначене майбутнє. Досліджено особливості розвитку та основні напрями соціальної відповідальності бізнесу під час війни. Соціальне підприємництво в умовах воєнного стану розглянуто як джерело фінансово-економічної підтримки організацій громадянського суспільства. Посилено акцент на необхідності підтримки всіляких проєктів із високим рівнем соціальної результативності.

Ключові слова: підприємництво, соціальне підприємництво, соціальна результативність, підприємницький фронт, війна, соціально орієнтований ринок, інтвенціонізм, бізнес.

The article presents the results of the analysis of the theoretical and organizational foundations of assessing promising opportunities and unprecedented threats to entrepreneurial activity in Ukraine under martial law, as well as directions for strengthening the entrepreneurial front and social entrepreneurship. A decrease in entrepreneurial activity in all sectors of the economy, a significant imbalance and, at the same time, an increase in social interventionism are noted. Ukraine's place in the world is analyzed according to the main socio-economic and political-legal indicators, which give disappointing forecasts for the development of the entrepreneurial ecosystem for the near indefinite future. The features of the development and main directions of business social responsibility during the war are studied. Social entrepreneurship under martial law is considered as a source of financial and economic support for civil society organizations. The emphasis is strengthened on the need to support various projects with a high level of social effectiveness. The features of the manifestations of business social responsibility under the conditions of the military invasion of Ukraine are identified. New approaches to promoting business social responsibility under martial law are proposed. At the theoretical level, measures have been developed to improve social responsibility projects in wartime. A list of new difficulties and challenges that Ukrainian business faced during the war has been analyzed and described in detail. It is emphasized that Ukrainian socially responsible business currently has no analogues, but is the most powerful and brightest example to follow. The social effectiveness of entrepreneurship during a full-scale war is determined, despite everything else, by the implemented programs and activities in the B2C aspect. It is noted that the effectiveness is influenced by the quality and quantity of social programs to support business (G2B) (grants, consultations, financial assistance), since the level of social responsibility of a business that is on the verge of survival is increasingly correlated with its financial, innovative and economic state. Socially oriented businesses are forced to adapt to chaotic conditions and compete with traditional businesses, which is too difficult a condition.

Keywords: entrepreneurship, social entrepreneurship, social performance, entrepreneurial front, war, socially oriented market, interventionism, business.

Постановка проблеми. Соціально-економічна результативність підприємницького господарювання під час війни здебільшого визначається показниками з суттєвим від'ємним відхиленням фактичних значень від нормативних (критеріальних), низькою мірою успіху в реалізації бажаних соціально-економічних показників діяльності суб'єктів господарювання. Хоча така ситуація на одинадцятому році війни є логічною і маркітною, українці та міжнародні партнери покладають великі надії на незламний український бізнес, що тепер тримає підприємницький фронт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До найважливіших наукових розвідок щодо соціальної та економічної результативності різних видів бізнесу у складних умовах господарювання можна уналежити праці А.А. Дюк, І.В. Перевозової, І.Р. Попадинець, П.В. Пашка, І.Д. Падеріна, Л.П. Червінської, А.О. Корнецького, Т.М. Червінської, І.І. Каліни, О.Ю. Чернишова, М.М. Кудінової, Дж.Л. Томпсона, Дж.Г. Діза, Р.Л. Мартіна [1–6]. Теоретичним підґрунтям дослідження є теорії інтервенціонізму (соціального інтервенціонізму), підприємницького зростання, соціально орієнтованого ринку, фінансового фаворитизму, самодетермінації та ін. Методичною базою слугували емпіричні методи, порівняння, систематизації й статистичного аналізу.

Приймаючи до уваги висунуті в деяких документах завдання державних інститутів, зокрема, Національну стратегію доходів України до 2030 року, Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, План внутрішньої стійкості України, Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року, схильні вважати, що дане дослідження актуальне.

Постановка завдання. Основним завданням даного дослідження є оцінка потенційних можливостей та безпрецедентних загроз підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного стану, а також напрямків посилення підприємницького фронту і соціального підприємництва.

Виклад основного матеріалу. На четвертому році широкомасштабної агресії Коаліцією науково-дослідних центрів, бізнес-асоціацій України зафіксовано стартові умови української економіки у 2025 р. за такими основними індексами та рейтингами (табл. 1).

Як видно з таблиці, український бізнес має достатньо низькі бали за окремими показниками соціально-економічного та політико-правового розвитку держави. Наприклад, максимальний рівень свободи, оцінений у 100 балів, для України, яка нині посідає 51 місце, є недосяжним. 92 місце (або 4,9 бали із 10) за індексом демократії, 122 місце за індексом свободи людини, 150 місце за індексом економічної свободи, 88 місце за індексом верховенства права у 2024 році, 102 місце за міжнародним індексом захисту прав власності дають невтішні прогнози для розвитку підприємницької екосистеми на найближче майбутнє. Тому все більше науковців і практиків дедалі більше покладаються на довгострокові стратегії розвитку економіки, на протидію середньо- та короткостроковим, з огляду на поточну ситуацію та тотальну невизначеність щодо припинення війни і початку відбудови.

В розрізі галузей національного господарства України, варто наголосити, що в умовах війни потерпають усі галузі національної економіки. Державна статистика в таких умовах не завжди досконало виконує свою роль: на офіційних сайтах інформація не оприлюднюється своєчасно, є суттєві проблеми

Таблиця 1

Місце України у світі за основними соціально-економічними показниками

Основні показники	Джерело	Фактичний бал, місце	Максимально можливий бал
Індекс свободи людини-2024	Cato Institute	5,84	10
Індекс економічної свободи	Frazer Institute	5,12	100
Індекс політичних прав та громадянських свобод-2025	Freedom House	51	100
Індекс демократії 2024	Economist Intelligence Unit	4,9	10
Індекс верховенства права-2024	World Justice Project	0,49	1
Міжнародний індекс захисту прав власності	Property Right Alliance	3,82	10
Глобальний індекс інноваційності-2024	World Intellectual Property Organization	29,5	100
Індекс соціального прогресу 2025	AlTi Tiedemann Global	70,92	100
Ефективність уряду з Індексу глобальної інноваційності	Transparency International	31	100
Індекс фінансової відкритості	Chinn-Ito financial openness Index	-1,93	+2,5
Індекс сприйняття корупції 2024	Transparency International	35	100

Джерело: згруповано авторами за даними Коаліції науково-дослідних центрів, бізнес-асоціацій України [7]

зі збором статистичних даних і проведенням статистичних досліджень, нерелевантними даними, відсутністю інформації. Головною причиною цього є те, що мужні українці продовжують змінювати орала на мечі вже четвертий рік поспіль, а більшість соціально-економічних рішень відгукуються військовими подіями. Внаслідок цього, ми спостерігаємо деструктивні мегатенденції до порушення життєдіяльності інституцій, зниження рівня стратегічного планування та відтоку спеціалістів і фахівців, першою чергою, працівників, задіяних у високотехнологічних галузях національної економіки, талановитої молоді. Однаково у всіх галузях національного господарства є проблеми, які висвітлює статистика, серед яких низька орієнтованість у цифровому світі, цифрова грамотність, невміння оперувати даними, перевіряти достовірність повідомлень, ставити під сумнів цілісність даних, нерозвинене критичне мислення, низький емоційний інтелект, вміння нестандартно мислити і та ін.

Більшість проблем є індивідуальними для кожної галузі. Зокрема, унаслідок суттєвого скорочення рослинництва і тваринництва в агропромисловому комплексі України скоротилася сировинна база АПК. Значного руйнування зазнало сільськогосподарське машинобудування і, як наслідок, галузі, які забезпечують переробку сільськогосподарської продукції – легка та харчова промисловість. Врешті-решт, від постійних обстрілів, дефіциту кадрів, релокації опорного бізнесу руйнується виробнича структура АПК. Основними статтями аграрного експорту з України сьогодні залишаються соняшникова олія, кукурудза, пшениця, соєві боби, а також м'ясо птиці і яйця – продукція з низькотехнологічним рівнем технологічності.

Для добувної промисловості країни найгострішими проблемами є скорочення добування корисних копалин у вигляді твердих порід (вугілля, руда, мінерали), в рідкому (нафта) та газоподібному (природний газ) станах у Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Харківській, Донецькій та інших областях.

Статистичні дані вказують на суттєві проблеми у паливно-енергетичному комплексі. Першою чергою, це пов'язано з повною руйнацією Каховської гідравлічної електростанції, багатьох високовольтних ліній електропередач, трубопровідного транспорту та пошкодженням ряду теплових, альтернативних та гідравлічних електростанцій. Підконтрольна агресору Запорізька атомна електростанція викликає постійну тривогу та значні побоювання, незважаючи на те, що юридично вона належить Україні та управляється «Енергоатомом».

Найбільшими постачальниками електроенергії на сьогоднішній день для нас є Угорщина та Сло-

ваччина, крім них – Польща, Румунія і Молдова. За аналізований період чистий експорт електроенергії час від часу був і позитивний, що говорить про переважання експорту над імпортом. Експортуємо ми в Угорщину, Молдову, Румунію та Словаччину.

Проблемні питання у галузі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги торкаються тих же болючих проблем, пов'язаних з міграцією, депопуляцією в одних регіонах і надлишковою міграцією в інших, падінням попиту, соціальною та економічною кризами. А державна та галузева статистика потерпають від відсутності даних з тимчасово окупованих територій. Однак, ще до повномасштабного вторгнення ситуація в сфері охорони здоров'я наближалася до критичної. Найголовніше, за даними Державної служби статистики України, за період 2000–2021 рр. чисельність новонароджених дітей в Україні скоротилася у 1,5 рази. Цілком зрозуміло, що ситуація наразі є ще більш складною.

Стосовно будівельної галузі, можемо констатувати суттєве скорочення кількості будівельних підприємств і кількості зайнятих працівників. Проблема останніх частково вирішується за рахунок емігрантів, залучення жінок (програма «Залізни жінки») тощо. В цілому, будівництво впало бл. на 65%, в т. ч. житлове – на 62% [1; 7]. Наразі не оновлюється цілий блок інформації, зокрема індекси обсягу виконаних будівельних робіт, кількість будівель та інженерних споруд незавершеного будівництва, прийняття в експлуатацію об'єктів соціальної сфери тощо.

Одна з найбільш постраждалих галузей – металургія – стійко тримається, адже є фундаментом для машинобудування, сільського господарства та ряду інших галузей. В деякому сенсі, є візитівкою української економіки. Інноваційна модернізація під час війни дала змогу представити надважкі труби для використання в інфраструктурі і енергетиці, орієнтуючись на ринки ЄС для опор мостів, стадіонів, морських вітрових електростанцій.

Однією з найбільш вразливих галузей вважається освіта, яка, на жаль, має мізерну підтримку уряду. Натомість, щодня зростає кількість закладів освіти, постраждалих від обстрілів та бомбардувань (лідером в антирейтингу є Донецька, Харківська та Херсонська області). Нагальним питанням лишається безпекова ситуація в закладах освіти, а також всіляка емоційна, психологічна та матеріальна підтримка освітян та здобувачів. Як і для усіх інших галузей, основним фактором макросередовища є форсмажор – невизначеність щодо розвитку війни.

Центр економічної стратегії та різні статистичні інституції говорять про дисбаланс і в зовнішній торгівлі. Природно, що імпорт товарів і послуг зараз суттєво перевищує вітчизняний експорт. Взагалі, експорт товарів скоротився майже удвічі порівняно

з 2021 роком, а нині спостерігається нестійке становище торгівельного балансу товарами. Найбільшою категорією українського товарного експорту лишається продовольство, далі з великим відривом слідують метали. Найбільшою ж категорією товарного імпорту є машини, продукція хімічного та паливо.

Отже, після повномасштабного вторгнення всі базові галузі української економіки впали, а статистика на початку війни свідчить про наступне. Будівництво скоротилося на 65,1%, промислове виробництво – на 36,9% (в т. ч. добувна промисловість на 37,9%, переробна – на 41,2%, виробництво і розподіл електроенергії, газу, тепла – на 30,7%, вантажообіг скоротився на 42,7%, пасажирообіг – на 50,4%, роздрібна торгівля (оборот) скоротилася на 21,4%) [9–11].

Основними проблемами, з якими стикаються українські підприємці, на їх власний розсуд є: зловживання представниками влади регуляторними нормами, перевірки з боку податкових органів, несправедливі рішення під час тендерних закупівель, відмова від бронювання працівників від призову, затримка з логістикою на кордоні, блокування податкових накладних.

Соціальна результативність підприємництва під час повномасштабної війни визначається, попри усе інше, реалізованими програмами та заходами в аспекті B2C, B2B. Окрім іншого, на результативність впливають якість та кількість соціальних програм для підтримки бізнесу (G2B) (гранти, консультації, фінансова допомога), оскільки рівень соціальної відповідальності бізнесу, який знаходиться на межі виживання, все частіше корелюється з його фінансовим, інноваційним та економічним станом. Соціально орієнтований бізнес вимушений адаптуватися до хаотичних умов та конкурувати з традиційними видами бізнесу, що є занадто складною умовою. Соціальна діяльність підприємства є кроссекторальною (оскільки соціальне підприємництво «поеднує суспільні потреби, можливості бізнесу та експертизу корпоративного сектору», тобто, з одного боку, може залучати інвесторів, брати кредити, як бізнес, з іншого, залучати донорські кошти, як громадська організація [6]. На превеликий жаль, сьогодні соціальна результативність означає не скільки рівень впливу успішної діяльності, проєктів й політики на покращення життя суспільства, а рівень такої діяльності й проєктів для задоволення найменших потреб наших громадян, вирішення їх мінімальних соціальних проблем. Проте, саме соціальна діяльність підприємства здатна забезпечити виживання в надскладних умовах агресії. Нині вона здійснюється не просто в умовах сталого розвитку (синергетичної єдності економічних, соціальних та екологічних ініціатив),

а й в умовах мотивованого військовою корпоративного волонтерства, що проявляється у збиранні добровільних пожертв [3, с. 406; 4].

Науковці Л. Червінська, Т. Червінська, І. Каліна та ін. у своєму дослідженні, присвяченому аналізу впровадження механізмів корпоративної соціальної відповідальності в умовах війни, посиляючись на дані опитування Factum Group Ukrain, описують погалузевий рівень надання українськими компаніями допомоги населенню під час війни. Аналіз показав, що 67% респондентів вказали, що отримували допомогу від вітчизняних компаній, які ведуть бізнес в Україні, тоді як найбільшою є підтримка компаній телекомунікацій та мобільного зв'язку – 46%, компаній, які спеціалізуються на виробництві продуктів харчування – 38%, логістиці й доставці – 34%, банківській справі та фінансах – 32%, ІТ-компаній – 28% [3, с. 407].

Однак міцний український підприємницький фронт виправдав себе, першою чергою, завдяки потужним гуманітарним та волонтерським проєктам, підтримці Збройних Сил України. Приведемо декілька прикладів програм по допомозі мікро- та малим бізнесам, працевлаштуванню ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і представників інших вразливих груп населення. Наразі професійна платформа для розвитку соціального підприємництва та інновацій, популяризації імпакт-інвестування й розбудови соціального партнерства SI Lab Ukraine разом з Українським соціальним венчурним фондом запускають програму StartUp4Good для підтримки соціальних стартапів та молодих підприємств з метою створення реальних соціальних і екологічних змін в країні. Іншими поточними програмами є, до прикладу, пільги для роботодавців за робочі місця, програма для ветеранів війни та їхніх родин «Гроші на бізнес – отримай 6500 євро на розвиток власної справи», гранти у 2025 році до 400 тисяч гривень для безробітних, зареєстрованих у Міському центрі зайнятості, акселератор з диджиталізації бізнесу для жінок, гранти швидкого реагування для жіночих правозахисних організацій та жінок-миротворців, конкурси для підприємців («Створено жінками» та ін.), грант для жіночих deep tech стартапів, гранти на підтримку ветеранок і родин військових, конкурс ваучерів на короткострокове професійне навчання «Твій рух вперед 2.0» тощо [12]. Окремо слід виділити державні програми, зокрема:

- гранти на розвиток бізнесу за урядовим проєктом «єРобота»;
- запуск платформи фінансування на основі активів (новий сервіс факторингу, АТ «Прозорро. Продажі»);
- «Доступні кредити 5–7–9 %», «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9 %», «Доступний факторинг»;

– комплексні послуги типу «е-Підприємець», «еДозвіл».

Яскравими програмами розвитку соціального підприємництва є Digital LABs для соціальних підприємців та експертів із соціального підприємництва, Shelter Ukraine, грантова програма швидкого реагування для соціальних підприємців, експрес онлайн-інкубатор та акселератор, Партнерство заради впливу та ін.

Висновки. Роблячи підсумки, можна стверджувати про тотальну деструкцію переважної більшості галузей економіки України. Першою чергою, це металургійний та енергетичний комплекси, сіль-

ське господарство та транспорт. Трагічної шкоди внаслідок війни зазнали освіта, сфера страхування, будівництво, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. У воєнних умовах нових мірил набуває соціальне підприємництво як джерело фінансово-економічної підтримки організацій громадянського суспільства. Стандартними напрямками посилення українського підприємницького фронту в умовах високих інфляційних очікувань є сутужна робота у сфері збільшення державних інвестицій (кредитів та грантів), розробка заходів зі збільшення споживання товарів і послуг українських виробників.

Список літератури:

1. Дюк А.А. Соціально-економічна результативність підприємницького господарювання у розвитку села: аспект зайнятості. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 11. С. 80-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinнов_2020_11_14.
2. Падерін І.Д., Горященко Ю.Г., Новак Є.Е. Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2 (48). С. 163–167. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2017/2\(48\)/pdf/20-Paderin.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2017/2(48)/pdf/20-Paderin.pdf).
3. Червінська Л., Червінська Т., Каліна І., Коваль М., Шуляр Н., Чернишов О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 6 (53). С. 405–416. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4187>.
4. Серпенінова Ю., Макаренко І., Олексіч Ж., Фомінов Р. Звітність щодо сталого розвитку гірничодобувних і нафтопереробних компаній: порівняльний аналіз ЄС та України. *Journal of Innovations and Sustainability*, 2022. Vol. 6(4). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.04.05>.
5. Величко К., Тимохова Г., Кудінова М. Соціальне шкільне підприємництво: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-7>.
6. Все, що ви хотіли знати про соціальне підприємництво: конспект майстерні Артема Корнецького (08.11.2024). URL: <https://www.irf.ua/vse-shho-vy-hotily-znaty-pro-soczialne-pidpriyemnyctvo-konspekt-majsterni-artema-korneczkogo/> (дата звернення 01.07.2025).
7. Українська платформа бізнесу (УПБ-2025) «Економічний фронт заради перемоги» / Коаліція науково-дослідних центрів, бізнес-асоціацій України. URL: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2025/04/Ukrainian_Business_Platform_April15_2025Draft.pdf.
8. Global Entrepreneurship Monitor (GEM). URL: <https://gemconsortium.org/>.
9. Дані Державної служби статистики України / Держстат України, 2025. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.06.2025).
10. Цьогоріч відновлення буде слабким. У 2022 році всі базові галузі української економіки впали – держстат. *The New Voice of Ukraine*. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/u-2022-roci-vsi-bazovi-galuzi-ukrajinskoji-ekonomiki-vpali-statistika-50314175.html>.
11. Економіка України у 2023 році: головне. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/> (дата звернення 20.05.2025).
12. Нова програма для підтримки та створення соціального бізнесу в Україні в 2025 році. URL: <https://bit.ly/3GelaIZ> (дата звернення 01.07.2025).
13. CSR Ukraine. Analytical materials. (2022). Center “Development of Corporate Social Responsibility”. URL: <http://csr-ukraine.org> (дата звернення 30.06.2025).

References:

1. Diuk A. (2020). Sotsialno-ekonomichna rezultatyvnist pidpriemnytskoho hospodariuvannia u rozvytku sela: aspekt zainiatosti [Socio-economic effectiveness of entrepreneurial management in rural development: employment aspect]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, no. 11, pp. 80–87. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinнов_2020_11_14.
2. Paderin I., Horiashchenko Yu., Novak Ye. (2017). Stratehichne upravlinnia na pidpriemstvakh maloho ta serednoho biznesu [Strategic management in small and medium-sized businesses]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, vol. 2 (48), pp. 163–167. Available at: [http://www.evd-journal.org/download/2017/2\(48\)/pdf/20-Paderin.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2017/2(48)/pdf/20-Paderin.pdf).
3. Chervinska L., Chervinska T., Kalina I., Koval M., Shuliar N., Chernyshov O. (2023). Sotsialna vidpovidalnist biznesu v umovakh viiny [Social responsibility of business in times of war]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 6 (53), pp. 405–416. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4187>.

4. Serpeninova Y., Makarenko I., Oleksich Z., Fominov R. (2022). Reporting on the sustainable development of mining and oil refining companies: a comparative analysis of the EU and Ukraine. *Journal of Innovations and Sustainability*, vol. 6 (4). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.04.05>
5. Velichko K. Yu., Tymokhova G. B., Kudinova M. M. (2022). Sotsialne shkilne pidpriemnytstvo: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini. [Social school entrepreneurship: current state and development prospects in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-718>.
6. Vse, shcho vy khotily znaty pro sotsialne pidpriemnytstvo: konspekt maisterni Artema Kornetskoho [Everything you wanted to know about social entrepreneurship: a synopsis of Artem Kornetsky's workshop]. Available at: <https://www.irf.ua/vse-shho-vy-hotily-znaty-pro-soczialne-pidpryyemnyctvo-konspekt-majsterni-artema-korneczkogo/> (accessed 01 July 2025).
7. Ukrainska platforma biznesu (UPB-2025) “Ekonomichnyi front zarady peremohy” [Ukrainian Business Platform (UPB-2025) “Economic Front for Victory”] Koalitsiia naukovo-doslidnykh tsentriv, biznes-asotsiatsii. Available at: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2025/04/Ukrainian_Business_Platform_April15_2025Draft.pdf.
8. Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Available at: <https://gemconsortium.org/>.
9. Dani Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Data of the State Statistics Service of Ukraine] Derzhstat Ukrainy. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (accessed 20 June 2025).
10. Tsohorich vidnovlennia bude slabkym. U 2022 rotsi vsi bazovi haluzi ukrainskoi ekonomiky vpaly – derzhstat [This year's recovery will be weak. In 2022, all basic sectors of the Ukrainian economy fell]. The New Voice of Ukraine. Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/u-2022-roci-vsi-bazovi-galuzi-ukrajinskoji-ekonomiki-vpali-statistika-50314175.html>.
11. Ekonomika Ukrainy u 2023 rotsi: holovne [Economy of Ukraine in 2023: the main thing]. Available at: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/> (accessed 20 June 2025).
12. Nova prohrama dlia pidtrymky ta stvorennia sotsialnoho biznesu v Ukraini v 2025 rotsi [A new program to support and create social business in Ukraine in 2025]. Available at: <http://bit.ly/3GelaIZ> (accessed 01 July 2025).
13. CSR Ukraine. Analytical materials. (2022). Center “Development of Corporate Social Responsibility”. Available at: <http://csr-ukraine.org> (accessed 30 June 2025).